

האומנם 'נאו־שמרנות'?

תגובה למאמרו של דרור אידר
אם כל ההתנתקויות (אקדמות כ"א)

קלמן נוימן

מאמרו של דרור אידר עורר אצלי נקודות רבות למחשבה, אך אתרכז דווקא בהערה, שולית לכאורה, המופיעה בסוף המאמר ואשר נראה לי שהיא עומדת בלזו המאמר. הכוונה ליצירה הדמיונית שאידר מכנה "המחנה הנאו־שמרני" (עמ' 64, הערה 16) האמור לצאת למלחמה נגד "האליטות". לדעתי, יצירת מחנה כזה בהינף קולמוס איננה משקפת את המציאות הישראלית כלל, והיא עצמה מניפולציה פוליטית. כפי שאידר מסביר במקום אחר,

אני נוקט בכוונה במונח "נאו־שמרני" ולא "ימין" גרידא, משום שתחת המונח הראשון ניתן לכלול קבוצות אוכלוסייה שונות, שאינן משתייכות בהכרח לימין קלסי, אבל רחוקות מסדר היום השמאלי ליברלי. תחת כנפיה של הנאו־שמרנות הישראלית ניתן לכלול סקטורים חברתיים כמו החרדים לגוניהם, רוב הציבור הדתי, מסורתיים, ימין חילוני, מתנחלים, מאוכזבי שמאל ועוד, שלכולם משותף היחס החיובי, במינון זה או אחר, כלפי ערכים שמרניים כמו משפחה, לאומיות, קשר דם ואדמה, מולדת, מסורת ודת, וגם ערכים "ישנים" כמו ציונות ('שריונו הטראגי של דון קישוט', נקודה 306)

אידר מכניס את ה"ערב רב" הזה לתוך תיבה אחת - תיבת ה"נאו־שמרנות" שנועדה להגן עליו ממבול ה"ליברליזם" המאיים. אך מחנה זה הוא יציר דמיונו של אידר, המנסה להציג את עמדות הימין הפוליטי בעטיפה חדשה וליצור דיכטומיה בין "טובים" ל"רעים".

הרב ד"ר קלמן
נוימן מלמד
בישיבת בת
עין וחוקר
במכון הישראלי
לדמוקרטיה

המונח נאו-שמרנות בא מעולמה של ההגות הפוליטית האמריקנית. נאו-שמרנות (או "שמרנות חדשה" בעברית צחה), אם היא קיימת, הרי היא צריכה להיות מובחנת בראש ובראשונה מן השמרנות הישנה (המכונה בהקשר האמריקני paleoconservatism). התפיסה השמרנית היא זרם ותיק במחשבה הפוליטית העולמית, זרם המדגיש את החשיבות של המשכיות המסורת אל מול החשיבה הרציונלית הגוזרת את דעותיה מעמדות אפירוריות והנוטה לחשיבה אוטופיסטית ולתקווה לשינוי רדיקלי בסדרי העולם והאדם. מאז המהפכה הצרפתית - שההוגה השמרני אדמונד ברק צפה את סופה האסוני - ועד היום, תומכי המהפכה סווגו כ"שמאל" ומתנגדיה כ"מימין" (בעקבות סדרי הישיבה באספות נבחרים בצרפת).

שמרנים בכל העולם משליכים את ייבם על הקיים ונרתעים משינויים במסגרות פוליטיות, חברתיות (למשל, ערעור המשפחה המסורתית), כלכליות (כגון החלפת כוחות השוק בכלכלה מתוכננת) ודתיות (לא כל השמרנים הם דתיים, אך הם מכבדים את הדת כתופעה המסייעת לייצוב החברה ולהקניית ערכים). לשמרנים יש נטייה לעמדה נצית ביחסי חוץ (למשל, בימי "המלחמה הקרה"), והם נרתעים מגיהול מדיניות חוץ וביטחון על פי עקרונות מופשטים של צדק וזכויות אדם. תחת זאת הם רואים את העולם כמקום של מאבק כוחות נצחי.

אם זהו שמרן, מיהו אפוא נאו-שמרן? בהקשר האמריקני הביטוי יוחס לראשונה לקבוצה של פובליציסטים, רבים מהם יהודים, שעברו מן המחנה הליברלי לאחר אכזבתם מההשתלטות של "תרבות הנגד" של שנות השישים על הליברליזם האמריקני. אך למה מתכוון אידר בניסיונו למקם את הנאו-שמרנות בהקשר ישראלי?

היה אפשר לחשוב שמדובר במחנה המתקומם נגד ניסיונה של האליטה המשפטית לכפות את ערכיה התרבותיים הליברליים על הציבור בניגוד לעמדות נבחרו (כפי שהראה פרופ' מני מאוטנר). אך הרי ראשי הנאו-שמרנים - בנימין נתניהו ובני בגין - מתנגדים ל"פגיעה במעמד בית המשפט העליון", ואילו מי שעומד בראש המאבק באותה אליטה הם השרים רמון ופרידמן! שמא הנאו-שמרנים של אידר תומכים במשק חופשי ובעידוד היוזמה הפרטית? והרי החרדים, המסתמכים כולם על תקציבים ממשלתיים, דורשים עוד ועוד מעורבות ממשלתית והקצאת משאבים על בסיס סקטוריאלי. ואולי משותף לנאו-שמרנים היחס החיובי לדת? איך להכחיש שיש משהו בכך, אך נדמה שבימי נסיקתו הפוליטית של רפאל איתן המנוח לא הפריעה גישתו המזלזלת כלפי המסורת היהודית לצירופו כחבר מכובד במחנה. הדברים אמורים גם בעולים רבים מברית המועצות לשעבר, התומכים במדיניות נצית אך נעדרים זיקה למסורת היהודית.

ומה באשר לאנשי 'מנהיגות יהודית' ונוער הגבעות? האם הם שמרנים מסוג כלשהו? היש משהו שהם מעוניינים לשמר, או שמא יש לראות בהם מהפכנים רדיקליים, יעקובינים עם כיפה, זקן ופאות?

למה אפוא בונה אידר מבנה מופרך כזה? התשובה נעוצה בתחילת המאמר. כל הניתוח המלומד מתכנס בסופו של דבר לוויכוח הנצחי על גבולותיה של מדינת ישראל המכונה אצלנו (לפי ההשתייכות המחנאית) כ"שאלת השטחים" או כ"שמירה על ארץ ישראל". בעבור אידר, הקו בין הטובים לרעים עובר בעמדה הננקטת כלפי ההתנתקות (ויש מקום להניח שגם בעמדה כלפי נסיגות עתידיות).

כל המורכבות של מצבה הגאו-פוליטי של ישראל, של הבעיה הדמוגרפית, של הצורך להדוף עמדות בעולם השוללות את עצם קיומה של ישראל כמדינה יהודית - נעלמת כלא הייתה. ה"ריאל-פוליטיק" האופייני לגישה שמרנית אמיתית (כמו זו של הנרי קיסינג'ר) אינו קיים. מדיניות שמרנית אמורה לגלות עמדה חשדנית כלפי חזונות אוטופיים כמו "מזרח תיכון חדש", אך גם ספקנות לגבי עמדות דוגמטיות מכל סוג שהוא. מבחינתו של אידר, העמדה כלפי גבולותיה של המדינה היא לבדה קובעת אם לנו אתה או לצרינו, אם אתה "יהודי" או "ישראלי", אם אתה "נאו-שמרני" או "ליברלי", והדבר משתקף בהיעדרותו של האל מן התרבות הישראלית.

כנגד טיעון זה אפשר לטעון שאדרבה, הזיהוי של היהדות עם סדר יום תאולוגי-פוליטי הכולל שמירה על ארץ ישראל השלמה בכל מחיר והשואף להפיכת המדינה למדינה "אמונית", הוא אחד הגורמים להתנתקות התרבות הישראלית מתכנים יהודיים. רק הפרדתה של התרבות היהודית מן האג'נדה הפוליטית-קריקלית המתנחלית של אידר ודומיו תוכל לאפשר פתיחתה של התרבות הישראלית לרוחות חדשות ישנות, ולשילוב בין השמרנות של המסורת ליצירתיות וחדשנות.